

11. Про Програму інтеграції України до Європейського Союзу від 14 вересня 2000 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/n0001100-00>.

Клабан В. Влияние права Европейского Союза на современные системы источников Чешской Республики и Украины. В статье осуществлен анализ современных систем источников права Чешской Республики и Украины в контексте некоторых евроинтеграционных изменений, выясняется состояние адаптации этих систем к источникам права Европейского Союза. Констатируется соответствие системы источников права Чешской Республики европейским правовым стандартам и необходимость усиления евроинтеграционных процессов в Украине, в частности предлагается определить приоритетные направления реализации адаптационных процессов, установить их четкие ориентиры, а также создать специализированный орган по адаптационной работе, в то же время проводящий правовой мониторинг этих процессов. Все это должно усилить эффективность адаптации системы источников права Украины к источникам права Европейского Союза.

Ключевые слова: источники права, система источников права, система источников права Чешской Республики, система источников права Украины, адаптация к источникам права Европейского Союза

Klaban V. The Impact of European Union Law on the Modern Law Sources System of the Czech Republic and Ukraine. The article analyzes modern systems of law sources of the Czech Republic and Ukraine in the context of European integration and changes in legal system, and sheds the light on the processes of adapting these systems to the sources of European Union law. The system of law sources of the Czech Republic has been changing intensely under the influence of EU law, and now it corresponds to the main legal standards of the European Union. However, the current system of law sources in Ukraine does not always correspond to the European legal standards, although a significant number of legal acts and other sources of law have been amended accordingly. Until now the adaptation of the Ukrainian legislature to the European norms has been realized sporadically, there is no clear indication of these processes. According to the author it is quite necessary to identify the priority areas of the Euro-adaptive processes, to establish clear guidelines, create a specialized body which could focus on Euro-adaptive activities and legal monitoring in this area.

Key words: sources of law, system of law sources, the system of law sources of the Czech Republic, the system of law sources in Ukraine, adaptation to the sources of European Union law.

УДК 343.43(477:061.1ЄЄ)

О. Наумова

Регламентація відповідальності за незаконне позбавлення волі або викрадення людини у законодавстві України та окремих країн Європейського Союзу: порівняльний аспект

У статті досліджуються питання особливостей встановлення та диференціації кримінальної відповідальності за незаконне позбавлення волі або викрадення людини у ст. 146 КК України та в законодавстві окремих країн Європейського Союзу. За результатами дослідження визначено основні підходи до законодавчого регулювання кримінальної відповідальності за незаконне позбавлення волі або викрадення людини. Надано характеристику кваліфікуючих та особливо кваліфікуючих ознак цього злочину. На підставі отриманих результатів сформульовано пропозиції щодо вдосконалення ст. 146 КК України.

Ключові слова: злочини проти волі особи, право на свободу, кримінально-правова охорона, позбавлення волі, викрадення людини.

Постановка наукової проблеми та її значення. У ст. 29 Конституції України закріплено положення, згідно з яким кожна людина має право на свободу та особисту недоторканність. Право на свободу гарантується також на міжнародному рівні, зокрема, передбачено у ст. 5 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод 1950 року. Кримінально-правова охорона зазначеного

права забезпечується встановленням окремих статей Розділу III Особливої частини КК України «Злочини проти волі, честі та гідності особи». До них відноситься, зокрема, ст. 146 КК України, що встановлює відповідальність за незаконне позбавлення волі або викрадення людини.

У зв'язку із ратифікацією Верховною Радою України у 2014 року договору про асоціацію між Україною та Європейським Союзом (ЄС) гостро постає питання інтеграції правової системи до стандартів ЄС, удосконалення вітчизняного законодавства про кримінальну відповідальність з урахуванням досвіду зарубіжних країн, що є членами ЄС. Одним із найголовніших напрямів такої діяльності є удосконалення норм, які забезпечують кримінально-правову охорону основоположним правам людини, серед яких чільне місце займає право на свободу.

Тому дослідження законодавства про кримінальну відповідальність зарубіжних країн в контексті з'ясування особливостей регламентації відповідальності за незаконне позбавлення волі або викрадення людини надасть можливість встановити способи нормативного закріплення кримінально-правової охорони права на свободу у країнах ЄС, порівняти їх із національним законодавством про кримінальну відповідальність та сформулювати пропозиції щодо удосконалення ст. 146 КК України.

Аналіз досліджень цієї проблеми. Проблемним питанням кримінально-правової охорони права на свободу присвячені праці таких науковців, як М. О. Акімов, О. О. Володіна, З. А. Загиней, В. А. Козак, В. Г. Кундеус, Я. Г. Лизогуб, В. С. Наливайко, А. М. Орлеан, А. С. Політова та інші. Проте не було предметом окремого дослідження питання особливостей регламентації відповідальності за незаконне позбавлення волі або викрадення людини у законодавстві України та окремих країн ЄС.

Мета і завдання статті. Метою цієї статті є порівняльне дослідження особливостей регламентації відповідальності за незаконне позбавлення волі або викрадення людини у законодавстві України та окремих країн ЄС. Для порівняльного аналізу встановлення відповідальності за незаконне позбавлення волі або викрадення людини доцільно проаналізувати законодавство про кримінальну відповідальність таких країн: Королівство Нідерланди, Королівство Норвегія, Королівство Іспанія, Королівство Швеція, Королівство Данія, Швейцарська Конфедерація, Республіка Болгарія, Республіка Польща, Республіка Франція, Республіка Сан-Марино, Федеративна Республіка Німеччина (ФРН).

Виклад основного матеріалу й обґрунтування отриманих результатів дослідження. В Особливій частині КК України відповідальність за незаконне позбавлення волі або викрадення людини встановлена у розділі III «Злочини проти волі, честі та гідності особи». В аналізованих нами Кримінальних кодексах окремих країн-членів ЄС аналогічна норма (норми) закріплено у таких розділах (главах): КК Республіки Польща (ст. 189) розміщена у главі XXIII «Злочини проти свободи» [1]; КК ФРН (статті: 234, 234а, 235, 239, 239а) у розділі 18 «Карані діяння проти особистої свободи» [2]; КК Республіки Франція (статті 224-1, 224-2, 224-3, 224-4, 224-5) у Главі IV «Посягання на свободу людини», розділ I «Про викрадення та незаконне позбавлення свободи» [3]; КК Королівства Нідерланди (статті 282, 283) у Розділі XVIII «Злочини проти свободи особи» [4]; КК Королівства Норвегія (статті 223, 226) у главі 21 «Злочини проти особистої свободи» [5]; КК Республіки Болгарія (статті 142, 142а, 143а) у розділі IV «Викрадення та незаконне позбавлення свободи» [6]; КК Королівство Швеція (статті 1, 2) глави 4 «Про злочини проти свободи і громадського спокою» [7]; КК Швейцарської Конфедерації (статті 183, 184) у Розділі 4 «Злочини та проступки проти свободи» [8]; КК Республіки Сан-Марино (статті: 169, 170, 176) у главі II «Злочини проти свободи особи» [9]; КК Королівство Іспанія (статті: 163, 165, 166, 167, 168) у главі I «Незаконне переслідування та викрадення» розділу VI «Злочини проти свободи особи» [10]; КК Королівства Данія (статті 260, 261, 262) у главі 26 «Злочини проти особистої свободи» [11]. Таким чином, можемо зробити висновок про те, що у всіх проаналізованих кримінальних кодексах родовим об'єктом незаконного позбавлення волі або викрадення людини виступає саме право на свободу людини, а не волю, як це передбачено у Розділі III Особливої частини КК України.

Варто зазначити, що на доцільності зміни назви розділу III Особливої частини КК України та визначення цієї назви як «Злочини проти свободи особи» наголошує О. О. Володіна [12. с. 6]. На нашу думку варто підтримати вказану наукову позицію, додатковою аргументацією якої є визначення родового об'єкта злочинів, аналогічних до ст. 146 КК України, у кримінальних кодексах зарубіжних країн саме у такий спосіб. В контексті наведеного також варто вказати, що зміна назви Розділу III Особливої частини КК України означатиме також необхідність внесення змін до назви та диспозиції ст. 146 КК України із заміною понять «незаконне позбавлення волі» на «незаконне позбавлення свободи». При цьому необхідно враховувати, що статті розділу III Особливої частини КК України забезпечують кримінально-правову охорону конституційного права на свободу та особисту

недоторканість. За визначенням А. С. Політової, злочином проти свободи особи визнається суспільно небезпечне діяння, передбачене кримінальним законом та спрямоване на позбавлення або обмеження свободи особи й порушення її особистої недоторканності [13, с. 6]. Таким чином, відповідні зміни сприятимуть єдності термінології ст. 29 Конституції України з назвою розділу III Особливої частини КК України та ст. 146 КК України.

Відповідно до диспозиції ч. 1 ст. 146 КК України відповідальність настає за незаконне позбавлення волі або викрадення людини. Таким чином, відповідальність за самостійні види позбавлення свободи не диференційована. У законодавстві аналізованих нами зарубіжних країн відповідальність за незаконне позбавлення свободи (у жодній із аналізованих країн ЄС не встановлена відповідальність за позбавлення волі) регламентована таким чином:

1) відповідальність за незаконне позбавлення свободи та викрадення людини настає за однією статтею кримінального кодексу, зокрема: за ч. 1 ст. 189 КК Республіки Польща настає відповідальність позбавлення свободи людини, при цьому не виокремлюється поняття «викрадення» людини. У ч. 1 ст. 282 КК Королівства Нідерланди настає відповідальність особи, яка умисно, незаконно позбавляє або продовжує позбавляти іншу особу її свободи. Суб'єктом цього злочину також визнається особа, яка умисно надає місце (сховище) для такого незаконного позбавлення свободи. За ч. 1 ст. 283 КК Королівства Норвегія підлягає кримінальній відповідальності особа, яка незаконно позбавляє свободи іншу особу або причетна до цього. За ч. 1 ст. 261 КК Королівства Данія підлягає відповідальності будь-яка особа, яка позбавляє свободи іншу особу. За ч. 1 ст. 183 КК Швейцарської Конфедерації настає відповідальність за незаконне захоплення особи або утримання її в умовах несвободи, або вчинене іншим чином незаконне позбавлення свободи, за викрадення особи з використанням насильства, погрози або обману. За ст. 169 КК Республіки Сан-Марино, що має назву «Викрадення людини», відповідальність настає за обмеження свободи, ненадання свободи, або позбавлення свободи. У ст. 224-1 КК Республіки Франція відповідальність настає за арешт, викрадення, затримання або незаконне позбавлення свободи, вчинене без дозволу органів влади за відсутністю випадків, прямо передбачених законом;

2) відповідальність за незаконне позбавлення свободи та викрадення людини настає за різними статтями кримінального кодексу, зокрема: відповідно до ст. 2 глави 4 КК Королівства Швеція відповідальність настає за викрадення, утримання в неволі будь-кого або незаконне позбавлення свободи в інший спосіб. При цьому, у ст. 1 цієї глави встановлено відповідальність за викрадення людини з метою викупу у випадках, коли особа захоплює та викрадає або позбавляє свободи дитини або будь-яку іншу особу з наміром завдати йому чи їй тілесні ушкодження або шкоду здоров'ю, або примусити його чи її працювати, або з метою вимагання. Таким чином, у КК Королівства Швеція диференційована відповідальність за незаконне позбавлення свободи та викрадення людини у різних статтях.

Згідно статей розділу IV КК Королівства Іспанія відповідальність за ст. 163 настає за утримання іншої людини в неволі, позбавляючи його свободи. У ст. 164 встановлено відповідальність за викрадення людини з вимогою виконати певні дії для її звільнення. У нормах КК Республіки Болгарія відповідальність за незаконне позбавлення свободи та викрадення людини також диференційована: у ст. 142 встановлена відповідальність за викрадення людини та незаконне позбавлення свободи; у ст. 142а цього кодексу встановлено відповідальність за незаконне позбавлення будь-кого свободи. У КК ФРН відповідальність за незаконне позбавлення свободи та викрадення людини встановлена у трьох різних статтях: ст. 239 (відповідальність настає за позбавлення свободи, тобто поміщення особи в тюрму або позбавлення свободи будь-яким іншим способом); ст. 235 (викрадення неповнолітніх); ст. 239а (викрадення, поєднане з вимаганням, відповідальність настає за викрадення людини або захоплення людини з метою примусити потерпілого здійснити певні дії як умову визволення, або з метою вимагання).

Таким чином, окремі із аналізованих країн ЄС розмежовують відповідальність за незаконне позбавлення свободи та викрадення людини на рівні окремих статей (Королівства Швеція, Королівства Іспанія, Республіка Болгарія, ФРН). В інших аналізованих країнах-членах ЄС відповідальність за незаконне позбавлення свободи та викрадення встановлена у одній статті.

Слід зазначити, що в законодавстві Швейцарської Конфедерації (ст. 183) та ФРН (ст. 234) у диспозиціях відповідних статей також встановлюється відповідальність за захоплення людини як альтернативне поняття до «викрадення». Наприклад, за ст. 234 КК ФРН настає відповідальність особи, яка шляхом насильства або обману захоплює іншу людини з метою поставлення такої особи в безпорадний стан. За цією статтею також настає відповідальність за окремі форми торгівлі людьми, проте торгівля людьми не є предметом цього дослідження. Разом з тим, законодавець ФРН розрізняє

поняття «торгівля людьми» та «захоплення людини». У юридичній літературі щодо визначення поняття викрадення зазначається, що: «викрадення людини передбачає сукупність послідовно вчинюваних дій: заволодіння людиною, вчиненого будь-яким способом; переміщення (віддалення) потерпілого з місця його перебування; подальше можливе тримання особи проти її волі та бажання. Причому тільки заволодіння людиною та переміщення її з місця перебування є обов'язковими ознаками об'єктивної сторони» [12, с. 7]. Отже, поняття «захоплення» людини у диспозиції ст. 146 КК України є складовою частиною поняття «викрадення» людини.

Зазначимо, що злочин, передбачений у ст. 146 КК України може бути вчинено із суб'єктивної сторони за наявності вини у формі умислу. При цьому відповідальність за необережне незаконне позбавлення свободи відсутня. Натомість, в окремих кримінальних кодексах країн ЄС встановлена відповідальність за позбавлення свободи за наявності необережної форми вини. Так, у ст. 283 КК Королівства Нідерланди встановлено відповідальність особи, яка з недбалості чи необережності відповідальна за незаконне позбавлення свободи або за продовження незаконного позбавлення свободи. Кваліфікуючими ознаками цієї статті визнаються дії, що спричинили тяжке тілесне ушкодження або смерть потерпілого. У ст. 262 КК Королівства Данія встановлено відповідальність особи, яка внаслідок грубої необережності вчиняє незаконне позбавлення свободи. Також, до прикладу, у ст. 226 КК Королівства Норвегія встановлена відповідальність особи, винної в позбавленні іншої особи свободи, яке винна особи безпідставно вважає законним, або у випадку проведення затримання без дотримання визначеної законодавством процедури у випадках, коли особа могла провести затримання відповідно до порядку, встановленого законодавством. За цією статтею також настає відповідальність особи, яка є причетною до таких дій. Таким чином, в законодавстві окремих країн-членів ЄС відповідальність диференційована за ознакою форми вини.

У ч. 2 ст. 146 КК України закріплено декілька кваліфікуючих ознак незаконного позбавлення волі або викрадення людини. Зокрема, до них відносяться: 1) вчинені щодо малолітнього. Кваліфікуючу ознаку за спеціальними ознаками потерпілого закріплено у ч. 2 ст. 183 КК Швейцарської Конфедерації; у ст. 165 КК Королівства Іспанія (якщо потерпілий неповнолітній); у ч. 2 ст. 142 КК Республіки Болгарія (якщо потерпілий не досяг 16-ти років при викраденні; у ч. 2 ст. 142а – якщо потерпілий не досяг 18-років при незаконному позбавленні свободи); у ст. 224-5 КК Республіки Франція (якщо потерпілий не досяг 15-ти років). У ст. 235 КК ФРН встановлено відповідальність за викрадення неповнолітніх, зокрема особу до 18-ти років, дитину, якщо викрадач не є родичем дитини. У зазначеній статті виокремлено такі кваліфікуючі ознаки: (викрадення неповнолітнього з метою переправлення за кордон; з корисливих мотивів; що спричинило шкоду здоров'ю або смерть потерпілого).

Отже, можемо зробити висновок, що у законодавстві більшості країн-членів ЄС кваліфікуючою ознакою незаконного позбавлення свободи визнається неповнолітній, а не малолітній. Враховуючи наведене, необхідним видається встановити у ч. 2 ст. 146 КК України відповідальність за вчинення діяння щодо неповнолітнього.

2) з корисливих мотивів. Закріплено лише у ст. 184 КК Швейцарської Конфедерації (вчинене з метою викупу); у ч. 2 ст. 261 КК Королівства Данія (незаконне позбавлення свободи з метою отримання прибутку).

3) щодо двох чи більше осіб. Встановлена у ст. 142 КК Республіки Болгарія (злочин вчинено щодо двох і більше осіб); у ст. 224-3 КК Республіки Франція (щодо кількох осіб).

4) за попередньою змовою групою осіб. Встановлена у ст. 142 КК Республіки Болгарія (злочин вчинено двома і більше особами).

5) способом, небезпечним для життя чи здоров'я потерпілого. Таку кваліфікуючу ознаку встановлено у ч. 2 ст. 142а КК Республіки Болгарія (вчинення способом, що має характер мучення або небезпечним для здоров'я потерпілого).

6) таке, що супроводжувалося заподіянням йому фізичних страждань. Передбачено у: (ст. 184 КК Швейцарської Конфедерації (жорстоке поводження з потерпілим); ч. 2 ст. 189 КК Республіки Польща (якщо позбавлення свободи було поєднано з особливим мученням потерпілого); у ч. 2 ст. 223 КК Королівство Норвегія (спричинення потерпілому значних страждань або значної фізичної шкоди); ч. 2 ст. 142 КК Республіки Болгарія (з особливою жорстокістю); ст. 224-2 КК Республіки Франція.

7) із застосуванням зброї. Така кваліфікуюча ознака закріплена у ч. 2 ст. 142 КК Республіки Болгарія (лише щодо викрадення людини).

8) здійснюване протягом тривалого часу. Щодо визначення змісту кваліфікуючої ознаки ст. 146 КК України слід зазначити, що ознака «протягом тривалого часу» є оцінною та з огляду на

відсутність визначених в законі часових критеріїв підлягає встановленню в кожному конкретному випадку. Слід зазначити, що З. А. Загинеї, на підставі аналізу окремих вироків за ч. 2 ст. 146 КК України встановила, що суди визначають поняття «тривалий час» по-різному, зокрема таким часом визнається позбавлення волі (20-30 хв., 1 год., 4 год., 8 год., 11 год., 1 доба, 2, 4, 6, 7 діб, 4 місяці) [14, с. 358 – 359]. Таким чином, судова практика показує надмірно широке тлумачення такої кваліфікуючої ознаки, що в першу чергу пов'язано з відсутністю критеріїв визначення такого часу. При цьому, на думку З. А. Загинеї: «не можна тлумачити тривалий час як кваліфікуючу ознаку незаконного позбавлення волі або викрадення людини лише з використанням об'єктивних темпоральних критеріїв. Адже на сприйняття його тривалості будуть впливати чинники суб'єктивного характеру (наприклад, вік, захворювання особи, умови тримання)» [14, с. 359]. Ми цілком погоджуємося із такою позицією, проте для удосконалення кваліфікації за ч. 2 ст. 146 КК України необхідно конкретизувати зміст поняття «тривалий час». До прикладу, О. О. Володіна пропонує диференціювати відповідальність за незаконне позбавлення волі та за викрадення людини та встановити як кваліфікуючу ознаку викрадення людини, що поєднане з триманням потерпілого понад семи діб (варіант: поєднане з триманням потерпілого протягом тривалого часу) [12, с. 18].

У проаналізованих нами кримінальних кодексах таку кваліфікуючу ознаку містять: ч. 2 ст. 223 КК Королівства Норвегія (якщо позбавлення сподоби тривало більше одного місяця); ч. 2 ст. 261 КК Королівства Данія (якщо позбавлення свободи було довготривалим); ст. 184 КК Швейцарської Конфедерації (позбавлення свободи продовжувалось більше 10-ти діб); у ч. 2 ст. 189 КК Республіки Польща (позбавлення свободи продовжувалось більш ніж 7 діб); у ч. 3 ст. 163 КК Королівства Іспанія (позбавлення свободи понад 15 діб); у ч. 2 ст. 142а КК Республіки Болгарія (позбавлення свободи понад 2 доби); у ч. 2 ст. 239 КК ФРН (позбавлення свободи більше одного тижня).

Отже, можемо зробити висновок, що у законодавстві країн-членів ЄС мінімальні часові критерії визначення поняття «тривалий час» різняться від двох діб до одного місяця. Тому, вважаємо необхідним встановити, що під тривалим часом у ч. 2 ст. 146 КК України слід розуміти позбавлення свободи на строк більше семи діб (за прикладом ФРН та Республіки Польща).

До особливо кваліфікуючих ознак ст. 146 КК України віднесено:

1) вчинення таких діянь організованою групою. Встановлено у ст. 224-3 КК Республіки Франція (організована банда); у ч. 3 ст. 223 КК Королівства Норвегія встановлено відповідальність для особи, яка вступила у змову з іншою особою для вчинення незаконного позбавлення свободи. У ст. 168 КК Королівства Іспанія встановлена відповідальність за підбурювання, змову або пропозицію вчинити незаконне позбавлення свободи або викрадення особи. У ч. 2 ст. 142 КК Республіки Болгарія (злочин вчинено особою, яка бере участь в злочинній групі або організації, або діє на замовлення такої групи або організації).

2) спричинення тяжких наслідків. Закріплено у ст. 184 КК Швейцарської Конфедерації (спричинення значної шкоди здоров'ю потерпілого); у ч. 2 ст. 142 КК Республіки Болгарія (значні тяжкі наслідки); у ст. 282 КК Королівства Нідерланди – тяжке тілесне ушкодження (ч. 2) або смерть потерпілого (ч. 3). У ч. 2 ст. 223 КК Королівство Норвегія (спричинення потерпілому шкоду здоров'ю, або ж що призвело до його смерті). У ч. 3 ст. 239а КК ФРН (смерть потерпілого при викраденні), у ч. 2, 3 ст. 239 – шкода здоров'ю або смерть при незаконному позбавленні свободи. У ст. 224-2 КК Республіки Франція – шкода здоров'ю або хронічне захворювання потерпілого внаслідок незаконного позбавлення свободи.

У проаналізованих нами КК країн ЄС у відповідних статтях встановлюються окремі кваліфікуючі ознаки, що не передбачені у ч. 2 ст. 146 КК України. До них належать: 1) незаконне утримання як психічно хворого у відповідному лікувальному закладі (ч. 2 ст. 261 КК Королівства Данія; ч. 2 ст. 142а Республіки Болгарія); 2) щодо недієздатної особи: ч. 2 ст. 183 КК Швейцарської Конфедерації (викрадення особи, яка не здатна усвідомлювати характер та наслідки своїх дій, або особи, яка перебуває в безпорадному стані); 3) службовими особами: ст. 165 КК Королівства Іспанія (винний вчинив незаконне позбавлення свободи під видом службової особи, або злочин вчинено службовою особою під час виконання нею своїх обов'язків. У ч. 2 ст. 142 КК Республіки Болгарія (викрадення вагітної жінки, або особи, яка має міжнародний захист; службовою особою міністерства внутрішніх справ, з метою переміщення до іноземної країни). У ст. 224-4 КК Республіки Франція кваліфікуючою ознакою визнається незаконне позбавлення свободи, вчинене для приготування до злочину або полегшення його вчинення.

Слід зазначити, що більшість із наведених кваліфікуючих ознак незаконного позбавлення свободи, що встановлені у законодавстві країн-членів ЄС та відсутні у ст. 146 КК України, охоплюються іншими статтями Особливої частини КК України. Разом з тим, вважаємо доцільним

використати досвід законодавця Республіки Франція та встановити у ч. 2 ст. 146 КК України додаткову кваліфікуючу ознаку, а саме: незаконне позбавлення свободи або викрадення людини, вчинене для приготування до злочину або полегшення його вчинення.

У ст. 234а КК ФРН як окремих склад злочину встановлено відповідальність за насильницьке вивезення особи за територію країни або перешкоджання повернення такої особи з-за кордону. Варто зазначити, що, наприклад, у рішенні Європейського Суду з прав людини від 10 травня 2001 року у справі «Кіпр проти Туреччини» цей міжнародний судовий орган встановив порушення статті 1 Протоколу № 1 (захист права власності) до Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, що триває й досі, у зв'язку з позбавленням греків-кіпріотів, що мають власність на півночі Кіпру, можливості доступу, управління, використання та володіння своїм майном, а також будь-якої компенсації за втручання у їхні права власності, а також можливості повернутися на відповідну спірну територію [15]. Таким чином, перешкоджання повернення на територію країни, або ж на територію місця проживання є порушення прав людини. Зазначимо, що в аспекті збройних конфліктів, наявності тимчасово окупованих територій, в яких громадяни країни можуть як насильно вивозитися із території країни, так і незаконно утримуватися за її межами, що перешкоджає поверненню на територію проживання, такі дії можуть бути визнані окремим злочином проти свободи особи.

На нашу думку, враховуючи наявність кількох тимчасово окупованих територій та триваючою збройною агресією Російської Федерації, доповнення Розділу III Особливої частини КК України відповідною статтею посилить кримінально-правову охорону права на свободу, адже вищезазначені дії є відмінними від поняття «торгівля людьми».

Висновки та перспективи подальшого дослідження. Враховуючи наведене, вважаємо, що оскільки родовим об'єктом злочинів, аналогічних до ст. 146 КК України, у всіх кримінальних кодексах проаналізованих зарубіжних країн виступає саме право на свободу людини, а не волю, доцільно у назві Розділу III Особливої частини КК України поняття «воля» замінити на поняття «свобода». Аналогічні зміни необхідно внести до диспозиції ст. 146 КК України.

На основі позитивного досвіду окремих країн-членів ЄС пропонуємо встановити ч. 2 ст. 146 КК України додаткову кваліфікуючу ознаку, а саме: незаконне позбавлення свободи або викрадення людини, вчинене для приготування до злочину або полегшення його вчинення; замінити поняття «малолітній» на поняття «неповнолітній», конкретизувати ознаку «протягом тривалого часу» як таку, що означає строк більше семи діб.

Враховуючи наявність кількох тимчасово окупованих територій та триваючою збройною агресією Російської Федерації, з урахуванням зарубіжного досвіду ФРН, вважаємо необхідним доповнити Розділ III Особливої частини КК України новою статтею, що встановлюватиме відповідальність за насильницьке вивезення особи за територію країни до іноземної держави (або тимчасово окупованої території) або перешкоджання повернення такої особи з-за кордону (з тимчасово окупованої території) за відсутності ознак торгівлі людьми.

Отримані висновки сприятимуть подальшому дослідженню проблемних питань кримінально-правового захисту права на свободу людини з урахуванням зближення правової системи України з країнами-членами ЄС.

Джерела та література

1. Уголовный кодекс Республики Польша. – СПб.: Изд-во «Юридический центр Пресс», 2001. – 234 с.
2. Уголовный кодекс Федеративной Республики Германия. – СПб.: Изд-во «Юридический центр Пресс», 2003. – 524 с.
3. Уголовный кодекс Франции. – СПб.: Изд-во «Юридический центр Пресс», 2002. – 650 с.
4. Уголовный кодекс Голландии. – СПб.: Изд-во «Юридический центр Пресс», 2001. – 510 с.
5. Уголовное законодательство Норвегии. – СПб.: Изд-во «Юридический центр Пресс», 2003. – 375 с.
6. Уголовный кодекс Республики Болгария. – СПб.: Изд-во «Юридический центр Пресс», 2001 – 298 с.
7. Уголовный кодекс Швеции. – СПб.: Изд-во «Юридический центр Пресс», 2001. – 320 с.
8. Уголовный кодекс Швейцарии. – СПб.: Изд-во «Юридический центр Пресс», 2002. – 350 с.
9. Уголовный кодекс Республики Сан-Марино. – СПб.: Изд-во «Юридический центр Пресс», 2002 – 253 с.
10. Уголовный кодекс Испании. Под редакцией и с предисловием доктора юридических наук, профессора Н. Ф. Кузнецовой и доктора юридических наук, профессора Ф. М. Решетникова. – М.: Издательство ЗЕРЦАЛО, 1998. – 218 с.
11. Уголовный кодекс Дании. – СПб.: Изд-во «Юридический центр Пресс», 2001 – 230 с.
12. Володіна О. О. Кримінальна відповідальність за викрадення людини (аналіз складу злочину) / автореф. дис. канд. юрид. наук: 12.00.08 / О. О. Володіна. – Харків, 2003. – 22 с.

13. Політова А. С. Кримінально-правова характеристика злочинів проти свободи особи за законодавством України / Автореф. дис. канд. юрид. наук: 12.00.08 / А. С. Політова. – Київ, 2007. – 22 с.
14. Загиней З. Кримінально-правова герменевтика: монографія/ З. Загиней. – К.: Видавничий дім «АртЕк», 2015. – 380 с.
15. Рішення Європейського суду з прав людини від 10 травня 2001 р. у справі «Кіпр проти Туреччини» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.eurocourt.in.ua/Article.asp?AIdx=381>.

Наумова О. Регламентация ответственности за незаконное лишение свободы или похищение человека по законодательству Украины и отдельных стран Европейского Союза: сравнительный аспект. В статье исследуются вопросы установление и дифференциации уголовной ответственности за незаконное лишение свободы или похищение человека в ст. 146 УК Украины и в законодательстве отдельных стран Европейского Союза. По результатам исследования предложено в названии Раздела III Особенной части КК Украины понятия «воля» заменить на понятие «свобода». Аналогичные изменения необходимо внести в диспозицию ст. 146 КК Украины. Обосновано необходимость дополнения чст. 146 КК Украины квалифицирующим признаком а именно: незаконное лишение свободы или похищение человека, совершенное для приготовления к преступлению или облегчению его совершения; заменить понятие «малолетний» на понятие «несовершеннолетний», конкретизировать признак «в течение длительного времени» как такой, что продолжается больше семи суток. Также необходимо дополнить Раздел III УК Украины статьей что будет устанавливать ответственность за насильственный вывоз лица за территорию страны в иностранное государство (или временно оккупированную территорию) или препятствие возвращения такого лица из-за границы (из временно оккупированной территории) при отсутствии признаков торговли людьми.

Ключевые слова: преступления против свободы личности, право на свободу, уголовно-правовая охрана, лишение свободы, похищение человека.

Naumova O. Regulation of the Responsibility for the Illegal Imprisonment or Kidnapping in the Legislature of Ukraine and Some Countries of the European Union: a Comparative Aspect. The article considers the establishment and differentiation of criminal responsibility for the illegal imprisonment or kidnapping in the art.146 of the Criminal Code of Ukraine and the legislation of certain EU countries. The author suggested to replace the concept of «the will» by the concept of «freedom» in the title of Section III of the Special Part of Criminal Code of Ukraine. The author substantiated the necessity of some additions to art.146 of Criminal Code of Ukraine concerning qualifying characteristics, namely: illegal imprisonment or kidnapping – committed for the preparation of the crime or facilitating its commission; replace the term «minor» by the term «juvenile», specify the attribute «for a long time» as such, that lasts for more than seven days. It is also necessary to supplement the Section III of the Criminal Code with the Article that would establish responsibility for the forcible removal of a person from the country to the territory of a foreign state (or temporarily occupied territory), or preventing the return of such persons from abroad (from the temporarily occupied territory), in the case when there is no evidence of human trafficking.

Key words: crimes against personal freedom, the right to freedom, the criminal-legal protection, imprisonment, kidnapping.